

Az idegenforgalmi piac változásai

Magyarországon a nemzetközi aktív turizmus jelentőségének felismerése és elismerése viszonylag sokáig tartott. A folyamat három részre bontható.

Három korszak

Az első szakasz az ország nemzetközi idegenforgalomba történő bekapcsolódásával (a 60-as évek eleje, közepe) veszi kezdetét. Ezt követően a külföldiek hazánk iránti érdeklődése mind nagyobb lett, ami kifejezésre jutott a látogatók számának gyors ütemű növekedésében. Az időszak további jellemzője, hogy kevésbé foglalkoztunk a turizmus hatékonyságát, gazdasági jelentőségét valóban kifejező mutatók alakulásával. Az időszak vége egyértelműen az 1978-as év, két okból is:

- egyrészt rádöbbsentünk (főleg 1977. és 1978. tapasztalatai alapján), hogy az ország fogadóképessége kicsi ekkora turistatömeg igényeinek kielégítéséhez (a turizmus távlati fejlesztési koncepciójának 1979. évi helyzetelemzése is ezt az ellentmondást tartotta a legfontosabbnak),
- másrészt pedig egyre erősebben fogalmazódtak meg a turizmussal szembeni hatékonysági követelmények.

A második – minőségi turizmusnak elkeresztelt – szakasz induló éve tehát az 1979-es év. Az ezt követő években a figyelem középpontjába mindinkább a bevételek alakulása, illetve az azt befolyásoló tényezők (fajlagos költség, átlagos tartózkodási idő, vendégéjszakák száma, kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma stb.) feltárása és elemzése kerültek. E szakasz utolsó éve 1989, éspedig azért, mert az 1988–89-ben lezajlott változások a turizmus szempontjából inkább tekinthetők egy szakasz lezárásának, mintsem egy új szakasz kezdetének. Ez persze nem jelenti azt, hogy az említett évek történései egyes területeken (pl. az utazási irodák számának növekedése) ne lettek volna meghatározók a későbbiekben.

Az aktív idegenforgalomban a gyökeres változások a rendszerváltás után – a harmadik szakaszban – kez-

dődtek. Rövid idő alatt felszínre kerültek azok a problémák, amelyekről ugyan tudomásunk volt, de megszüntetésük érdekében vajmi keveset tettünk. Az időszak első felében (1990–94) a helyzetet tovább súlyosbította a turizmus iránti érdektelenség, a kormány-szintű döntéseknél a turizmus szempontjainak figyelmen kívül hagyása. A turizmus – ezen a szakemberek többsége ebben az időszakban az aktív turizmust érti – szerepének és jelentőségének felismerése és elfogadtatása az 1995–96. években történt meg, jó néhány pozitív irányú változást előidézve.

Tömegturizmus

Magyarország nemzetközi aktív idegenforgalma a 30-as években számottevő nagyságrendet képviselt. A második világháborút követően azonban viszonylag hosszú időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a nemzetközi turistaforgalom meginduljon, majd fellendüljön. Lényegében 1964 tekinthető fordulópontnak, amikor a hozzánk látogató külföldiek száma az előző évhez képest duplájára növekedett és meghaladta az 1 millió főt (1780 ezer). Ezt követően dinamikus fejlődés (1964–66), majd stagnálás (1967–72) jellemezte a látogatószám alakulását. 1972 és 1978 között – bár a növekedés nem tekinthető egyenletesnek – a látogatók száma közel háromszorosára nőtt (lásd 1. tábla).

Az aktív idegenforgalom belső struktúrájában folyamatos átrendeződés ment végbe, aminek fő jellemzője a turisták arányának állandó csökkenése, majd a 70-es évek közepén 56% körüli stagnálása. A tömegturizmus időszakának egyik jellemzője tehát az volt, hogy a határainkat átlépő külföldiek jelentős hányada nem Magyarországot választotta úti céljaul, hanem csak átutazott rajta.

Ebben az időszakban az előbb említett megoszlást nagymértékben az akkori szocialista relációból érkezett külföldiek befolyásolták, hiszen aktív idegenforgalmunkból részesedésük meghatározó (90%) volt. Már akkor megfigyelhető azonban a tőkés országokból érkező turisták arányának fokozatos csökkenése,

ami a későbbiek során – a második szakaszban – alapvető jelentőséget kap a tendencia újreraledésében.

A 70-es években a turizmus fejlődését reprezentáló prognózisok az egy főre jutó GDP nagyságát, a motorizáltságot, a hajlandóságot az utazási formalitások csökkentésére valamint a küldő országok távolságát vették figyelembe. Az e tekintetben élenjáró két ország (Csehszlovákia és az NDK) mellett a többi szocialista ország felénk irányuló turizmusát más tényezők is befolyásolták (bevásárlási lehetőségek – Jugoszlávia és Lengyelország –, az ország nagysága – a Szovjetunió). A tőkés relációjú országok esetében a prognózisok azal számoltak, hogy a fejlődés üteme – az elért egy főre jutó GDP összegét figyelembe véve – mérséklődni fog.

Egy ország turisztikai jelentőségének megítélésében fontos szerepet kap a bevételek alakulása. Az 1970–78. közötti időszakban a nemzetközi aktív idegenforgalomból származó bevételek messze elmaradtak attól, amit a látogatószám – még inkább a turisták számának növekedése – indokolt volna. A számunkra különösen fontos konvertibilis bevételek pl. az 1970. évi 72,4M \$-ról 1978-ra 97,8M \$-ra növekedtek. (Ugyanebben az időszakban a tőkés országokból érkezők száma közel kétszeresére nőtt.) A bevételeket befolyásoló egyik tényező, a fajlagos költség – az MNB akkori vizsgálatai szerint – igen alacsony értéket mutatott. A fajlagos költség nagyságát kimutató, közvetett módszerrel elvégzett felmérések viszont jóval magasabb értékeket hoztak ki. A kettő közötti különbség az a „fekete forint” forgalom, amelyet a külföldiek Magyarországon a turizmusra költöttek, de az MNB-nél nem jelentkezett bevételként. Ennek nagyságrendjét a források ill. azok lehetőségei határozzák meg. Tamás György (1) három ilyen forrást különböztetett meg:

- Az egyik volt a magyar turisták által törvényesen vagy a törvényes kereteken felül kivitt forintmennyiség. Ezt az összeget vagy a külföldi banknak vagy közvetlenül az ideutazóknak eladták, a bankok pedig a hozzánk jövő turisták számára értékesítették.
- További forrást jelentett a külföldiek számára az a – nem hivatalos beváltásból származó – forintösszeg, amihez kölcsönös megállapodás alapján jutottak hozzá. Ilyenkor a küldő országok állam-

1. tábla A Magyarországra érkező külföldiek száma és megoszlása			
Év	Külföldiek száma (ezer fő)	Turisták	Kirándulók és átutazók
		megoszlása (%-ban)	
1970	6 320	63,9	36,1
1971	6 105	68,3	31,7
1972	6 386	56,6	43,4
1973	7 241	52,6	47,4
1974	8 290	56,2	43,8
1975	9 404	53,1	46,9
1976	9 910	56,0	44,0
1977	12 450	57,8	42,2
1978	16 960	58,7	41,3

Forrás: Idegenforgalmi évkönyvek 1970-1978

polgárai és a magyar állampolgárok között olyan megállapodások kötöttek, amelyek a kölcsönös turizmusból eredő kiadások fedezésére vonatkoznak.

- Forrás lehetett ezeken túl a külföldiek által Magyarországra hozott áruk eladásából származó bevétel, illetve az itt igénybevett szolgáltatások ellenértékének ilyen áruval történő kiegyenlítése.

A bevételek alakulásának másik befolyásoló tényezője a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma és az ebből számított átlagos tartózkodási idő. Mivel ez utóbbi a vizsgált időszakban – két év kivételével – 6 nap körül mozgott, a vendégéjszakák számának alakulását a turisták száma határozta meg. A vendégéjszakák száma 1970-ben 20 millió, 1978-ban 60 millió volt.

Ebből a 20 millió vendégéjszakából indul ki a korábban említett prognózis is, amely kísérletet tett az 1990. évi tartózkodási idő becslésére. Az évi 5%-ban meghatározott növekedési ütemet figyelembe véve az 1990. évi vendégéjszakák számának a prognózis szerint 56 millió körül kellett volna alakulni.

Bár a vendégéjszakák számának folyamatos növekedése volt megfigyelhető, figyelemre méltó, hogy 1978-ban a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák aránya nem érte el a 18%-ot sem, aránya folyamatosan csökkent. Ez volt az alacsony fajlagos költség egyik oka.

Minőségi turizmus (az 1979 évi koncepció)

Az előző fejezetben tárgyalt, az ország nemzetközi aktív idegenforgalmát jellemző változások összegzése

2. tábla
Az idegenforgalmi bevételeink alakulása (1979–1989)

Év	Bevételek M Ft	Konvertibilis bevételek	Rubel relációjú bevételek
		megoszlása (%-ban)	
1979	9 206	31,4	68,6
1980	10 262	34,7	65,3
1985	25 283	55,8	44,2
1989	47 622	67,9	32,1

Forrás: Idegenforgalmi évkönyvek 1979–1989

jelent meg a Belkereskedelmi Minisztérium által 1979-ben elkészített „A turizmus távlati fejlesztési koncepciója”(2) c. anyagban.

A koncepció a problémák gyökerét az idegenforgalmi kereslet és kínálat közötti összhang hiányában látta, aminek okát a turisztikai fejlesztések elmaradásában, illetve az idegenforgalmi kereslet soha nem tapasztalt mértékű növekedésében találták meg. Az ellentmondás feloldásaként idegenforgalmi súlypontok kialakítását javasolták.

Politikai és gazdasági megfontolások alapján a koncepció rendre különválasztotta a rubel és a nem rubel relációjú aktív forgalmat. A szocialista országokkal folytatott idegenforgalomban különösen az 1977–1978. közötti időszakban jelentős aktívum keletkezett, amelynek az elköltése sok esetben nehézséget okozott, vagy gazdaságtalan volt. Itt tehát a gazdasági szempontokat helyezték előtérbe. A tőkés relációjú turizmus növelésében ugyancsak meghatározók a gazdasági szempontok (tőkés fizetési mérlegünk egyensúlyához való hozzájárulás), de nem elhanyagolhatók a politikai megfontolások sem (különböző nemzetközi szervezetek ajánlásainak megvalósítása).

A koncepció 1990-ig határozta meg a fő feladatokat, amelyeknek a kialakult ellentmondások megszüntetése irányába kellett volna hatniuk. Kiemelt szerepet kapott a fogadóképeség fejlesztése a várható kereslet függvényében.

3. tábla
Konvertibilis bevételek és kiadások (1980–1989)

Év	Bevétel	Kiadás	Egyenleg
			millió USD
1980	160,3	88,2	72,1
1985	271,4	125,6	145,8
1989	541,7	947,1	-405,4

Forrás: Idegenforgalmi évkönyvek 1980–1989

A nemzetközi aktív turizmusban a prognózis 1990-ben – az 1977. évi 43 millióval szemben – 90–110 millió vendégéjszakával számol, az első periódusban (1977–1985) évi átlagos 7%-os fejlődést, az 1985–90 közötti időszakra mérsékeltebb ütemű növekedést prognosztizált. Ami az utolsó év vendégéjszakáinak számát illeti, az előrejelzés telibe talált, hiszen 1990-ben a turisták összes tartózkodási ideje 100,1 millió

vendégéjszaka volt. Az egyes évek forgalmát vizsgálva viszont jelentősek az eltérések (1981-ben 73 millió, 1983-ban 49 millió vendégéjszaka).

A kereslet ilyen nagyságrendű kielégítéséhez szükség volt a kereskedelmi szálláshely-kapacitás fejlesztésére is, amit mintegy 2,5-szeresére kellett volna növelni, s ezen belül a nemzetközi aktív turizmus igényeit is kielégítő szállodai kapacitást 70%-kal.

Bár a szállodafejlesztési előirányzat teljesítését a prognózist véleményező szervek nem tartották kivitelezhetőnek, az 1990. évi tényadatok több mint 56 000 szállodai férőhelyet mutattak ki. Az elsősorban tőkés relációjú turizmus igényeit kielégítő 4 csillagos szállodák kapacitása 5-szörösére, a 3 csillagosoké 2-szeresére növekedett.

Tények (1979–1989)

Czeglédi József (3) akkori véleménye szerint az idegenforgalmi politika átértékelése – amelynek során a minőségi fejlesztést és a forgalom szerkezetében a hatékonyság követelményét érvényesítették – 1977-ben megtörtént.

A nemzetközi aktív idegenforgalomból származó bevételek 1979. és 1989. között ötszörösükre emelkedtek (forintban), a fejlődés egyenletes, csökkenés egyetlen évben sem volt tapasztalható (2. tábla). Mindez elsősorban azért érdekes, mert ezen időszakban a külföldiek számának alakulása igen szélsőséges képet mutatott. A bevételek megoszlása is kedvezően alakult, hiszen a tőkés relációból származó bevételek aránya 30%-ról 68%-ra nőtt.

A vizsgált időszak nagy részében hasonlóan pozitív változások figyelhetők meg a nem rubel országok turistáitól származó \$ bevételek alakulását il-

letően is (az adatokat a turisztikai kiadásokkal és a turisztikai mérleg egyenlegével kiegészítve a 3. tábla mutatja be). A mérsékelt ütemű fejlődést mutató évek után 1987-ben 50%-kal nő a bevétel az előző évhez képest. A kiemelkedő sikernek több összetevője volt. A forint leértékelése ellensúlyozta a belföldi árszínvonal emelkedését. Jelentősen emelkedett a nemzetközi kongresszusok és tanácskozások száma (ehhez megfelelő feltételeket teremtett a 80-as évek elején-közepén osztrák hitelből végrehajtott magas kategóriájú szállodafejlesztés, valamint a Budapesti Kongresszusi Központ belépése). Nőtt a fajlagos költség is, azonban a bevétel növekedése inkább a megnövekedett turistaszámmal magyarázható. A reális értékeléshez az is hozzá tartozik, hogy az 1986-os csernobili katasztrófa miatt elhalasztott kereslet egy része 1987-ben realizálódott.

Kiemelkedő esemény volt a magyarországi turizmus szabályozásában 1988. jan. 1-je, a világútlevel bevezetése. Az intézkedésnek, valamint a vám- és devizasabályozás liberalizálásának együttes hatása elsősorban a passzív turizmusban jelentkezett, azonban a tábla adatai kellő bizonyítékul szolgálnak a bevételek alakulására gyakorolt hatásáról is. Először és mindegyikre utoljára fordult elő, hogy turisztikai mérlegünk 1988-ban minimális, 1989-ben jelentős negatívummal zárult (bevásárló turizmus). A rendkívüli mértékben megnövekedett valutaéhség egyik oldalról a kiadások ugrásszerű növekedését eredményezte, másrészt fokozta az illegális valutaváltást. Ez utóbbi miatt legális bevételeink csupán 30 millió \$-ral nőttek 1987 és 1989 között.

Látogatószám, belső struktúra

A látogatószám növekedését csökkenteni célzó törekvések megvalósulása jól érzékelhető a 4. tábla adataiból. Az 1989. évi látogatószám viszont már azokat a változásokat vetíti előre, amelyek jellemzőek lesznek a rendszerváltozás utáni évekre. (Ez az év egyben az

utolsó, amikor a magyar idegenforgalmi statisztika kettős bontást – szocialista és tőkés relációból érkezők – alkalmazza.) A számok azt mutatják, hogy az 1989. évi 7 milliós növekedésből a tőkés országokból érkezők mindössze 1 millióval részesednek. A szocialista országok közül viszont meghatározó szerepet játszik a Szovjetunió, Lengyelország és Jugoszlávia (ez utóbbit, a látogatószámot illetően a szocialista országoknál vesszük figyelembe).

Az 1970-es évek végén az aktív idegenforgalmunk belső struktúrája a kirándulók, átutazók arányának növekedését mutatta. Az összes látogatószámot tekintve ez az arány nem változott (1989-ben a turisták aránya 56%), a tőkés relációban azonban a kirándulók és az átutazók számának gyorsabb ütemű növekedése miatt folyamatos arányromlás tapasztalható a turistáknál (lásd 5. tábla).

Nagyságrendjét tekintve feltétlenül meg kell említeni a bevásárló-idegenforgalmat vagy közkeletűbb nevén a bevásárló turizmust. Bár a statisztikák ilyen bontást nem tartalmaznak, a nem turisták között egyre nagyobb számban található a bevásárlási céllal érkező külföldiek. Mivel pedig a bevásárló turizmus jó üzlet számunkra, így joggal mondhatja bárki, hogy a kialakult arányok sem tekinthetők annyira kedvezőtlennek.

A rendszerváltozás után

Az 1990–92. években aktív idegenforgalmunk várható alakulásának megítélésében a bizonytalanság és a fokozott várakozás volt a jellemző. Az 1990-ben megindult, majd felgyorsult politikai változások hatásainak kiszámíthatatlansága miatt még a rövid távú előrejelzésektől is óvakodott a szakemberek többsége. Ugyanakkor az előttünk álló kihívásokkal szembeni megfelelés – mindenekelőtt a Világkiállítás megrendezésének terve – a turizmus iránti érdeklődés fokozásához vezetett.

Szauter István (5) azon a véleményen volt, hogy az aktív turizmusnak egyre fontosabb szerepe lesz az ország adósságleépítő politikájában. Kovács János (6) a szocialista relációjú idegenforgalmi mérleg 1989. évi 400 millió trf. Rbl aktívuma kapcsán szorgalmazta a KGST-országok esetében is a konvertibilis valutában történő elszámolást. Tasnádi József (7) a turizmus gazdasági fejlődést előmozdító „húzóágazat” szerepének felértékelődését várta. Az ehhez nélkülözhetetlen fej-

4. tábla
A külföldiek száma és megoszlása (1979–1989)

Év	Külföldiek száma (ezer fő)	országokból érkezők megoszlása (%)	
		Szocialista	Tőkés
1979	15 123	86,2	13,8
1980	13 996	86,1	13,9
1985	15 126	75,2	24,8
1989	24 919	69,0	31,0

Forrás: Idegenforgalmi évkönyvek 1979–1989

5. tábla

A nem szocialista országokból érkezők száma és megoszlása

Év	A nem szocialista országokból érkezők száma (ezer fő)	Turisták	Kirándulók, útutazók
		megoszlása (%-ban)	
1970	736	81,8	18,7
1975	1166	79,8	20,2
1980	1944	63,0	37,0
1985	3749	53,7	46,3
1989	7730	49,0	51,0

Forrás: Idegenforgalmi évkönyvek 1970–1989

lesztéseket azonban – külföldi tőke bevonásával – rangsorolni kellett.

A rendszerváltás után az aktív idegenforgalmunkban bekövetkezett változásokról az első komplexnek tekinthető értékelést az 1993. évi – a Kormány számára készített – előterjesztés tartalmazza, meghatározva egyben a fejlesztés területeit is. Eszerint az aktív turizmusban rejlő gazdasági előnyöket nem használtuk ki megfelelően, tömegjelleg, szerény fizetőképességű vendégkör és ebből következően alacsony költsésszint jellemző turizmusunkra.

Ez utóbbi megállapításnak némileg ellentmondanak az ugyanezen évben a külföldi turisták körében végzett felmérés tapasztalatai. A három jövedelmi kategóriába besorolt turisták közül az alacsony kategóriában (éves jövedelmük 12 000 \$ alatti) szereplők aránya mindössze 11% (8).

Az azonban kétségtelen, hogy a külső és belső feltételrendszerben – amelyre a turisztikai piac azonnal reagál – lényeges változások következtek be. A szocialista országokkal a konvertibilis elszámolásra való áttérés tovább fokozta az egyébként is gyors ütemű áremelkedést, amely ezen országokban a reáljövedelmek csökkenésével, az életszínvonal romlásával is párosult. A nyugat-európai országokban bekövetkezett gazdasági recesszió, valamint a délszláv polgárháború kiteljesedése ugyancsak a kereslet csökkenése irányába hatott. A belső feltételek közül említésre érdemes a balatoni angolnapusztulás, – amelynek ausztriai, németországi publicitása túlzásoktól sem volt mentes – a határokon időnként kialakult várakozási kényszer és a folyamatosan romló közbiztonság (9).

Ez utóbbival kapcsolatban érdemes megemlíteni azt a felmérést, amelyet 1994-ben a Brit Fogyasztóvédelmi Szövetség készített. A világsajtót is bejárt felmérés eredményeinek közzététele azt a célt szolgálta, hogy tájékoztassa a brit turistákat az egyes országok-

ban rájuk leselkedő veszélyekről. Ez a tanulmány a világ legveszélyesebb országának Magyarországot tartotta, ahol minden huszadik turistát támadás ér. A következtetés realitását azonban megkérdőjelezi az a tény, hogy a magyarországi minta 34 „turistából” állt és közülük 5,9%-ot ért támadás.

A koncepció külön fejezetben foglalkozott az 1996. évi szakvilágkiállítás és a honfoglalás 1100 éves évfordulója rendezvénysorozat megszervezéséből adódó feladatokkal. Az esemény(ek) megvalósíthatóságát és sikerességét illetően ugyan némi bizonytalanság tapasztalható, azonban a Kormány változatlanul kitart a rendezvénysorozat lebonyolítása mellett.

Ilyen jellegű állásfoglalásra többször is szükség volt. A közös rendezvény melletti döntés szinte egybeesett azzal az időponttal (1991. május 14.) amikor az osztrák főváros – a népszavazás eredményét tiszteletben tartva – visszalépett a Világkiállítás megrendezéséről. Ezt követően a Kormány már csak egy 1996-ban Budapesten megvalósítandó kiállításra mondott igent. Ugyanebben az évben a fővárosi önkormányzat döntése miatt lemond a Világkiállítás rendezéséről, majd újra a megvalósítás mellett foglalt állást. 1994 novemberében pedig törvénybe foglaltatik az Expo lemondása.

Az aligha vitatható, hogy a Világkiállítás rövid, de hosszabb távon is aktív idegenforgalmunkat jelentősen befolyásolta volna. Az Expo megrendezése révén megnövekedett turistaforgalom miatt a bevételek növekedésére számíthatunk (erre jó néhány prognózis készült). Sokkal fontosabb azonban ennél, hogy az Expo megrendezéséhez nélkülözhetetlen általános infrastrukturális és közvetlen idegenforgalmi beruházások megvalósulása alapul szolgálhatott volna – elsősorban Budapesten – egy szélesebb és magasabb színvonalú kínálat kialakításához.

Egy, a kiindulási alapot tekintve más jellegű prognózis a bevételek alakulását attól tette függővé, hogy a költségvetés milyen mértékben járul hozzá a turizmus fejlesztéséhez. A hivatalos és a lakossági bevételeket együtt kezelő előrejelzés a ráfordítások növelése nélkül 2000-re, az 1992. évihez hasonló nagyságrendű (2,5–3,0 Mrd \$) bevételt valószínűsít. A költségvetési támogatás növekedésével viszont a bevételek akár a duplájukra (6,0–7,0 Mrd \$) is emelkedhetnek.

Az időszak elejének jellemzője, hogy folyamatosan csökkent az Idegenforgalmi Alap – hiszen erről van szó – és ezen belül a költségvetési rész aránya. (Az

6. tábla

Devizabevételek és kiadások (1990–1996)

millió \$

Év	Bevétel	Kiadás	Egyenleg
1990	824,0	476,5	+ 347,5
1991	1002,3	442,8	+ 559,5
1992	1231,4	639,6	+ 591,8
1993	1181,4	741,4	+ 440,0
1994	1427,8	891,6	+ 536,2
1995	1714,0	1116,4	+ 597,6
1996	2250,0	962,0	+1288,0

1993. évi 2 Mrd Ft-os alapnak mindössze 10% volt a költségvetésből finanszírozott része.) Az IFA jelentős hányadának a forrását a vállalkozói befizetések jelentették. Az ún. idegenforgalmi hozzájárulás azokra a tevékenységekre (vállalatokra) lett kivetve, amelyek bevételei teljes egészében vagy döntő mértékben a turizmusból származtak.

Az aktív idegenforgalomból származó, hivatalosan kimutatott bevételek, a feltételek kedvezőtlen alakulásának ellenére is – egy év kivételével – folyamatosan növekedtek, és 1996-ban meghaladták a 2 Mrd \$-t. A turisztikai mérleg egyenlege is jelentős aktívumot mutat 1990-től (lásd 6. tábla).

Az 1989 novemberében bevezetett 50 \$-os valutakeret leginkább a következő két évben éreztette hatását, azonban a mindenkori enyhébb vagy szigorúbb szabályozás hatása 1992 és 1993-ban is kimutatható. A lakossági valutakeret ezekben az években 70%-kal növelte a passzív turizmusra fordított kiadásokat. (Ezen összeg nem elhanyagolható részét a polgárok devizaszámlájukra helyezték el.)

A turisták körében végzett 1993. évi felmérés (10) viszont változatlanul azt mutatta, hogy a nemzetközi aktív idegenforgalomban a költséadatok alapján számolt bevételek messze meghaladják a hivatalosan kimutatott és publikált bevételeket. Ugyanakkor jelentősen csökkent – az 1988. évihez képest 16 százalékponttal – a külföldiek költségén belül a devizában hivatalosan kimutatott költség aránya.

A felmérés néhány további érdekességgel is szolgál. A bevásárló turizmus jelentősége fejeződik ki abban, hogy a Magyarországra látogató külföldiek napi átlagos költsége a kirándulók esetében a legmagasabb, meghaladva a turistákét. Ez utóbbiak utazási cél szerint meghatározott napi költsé rangsorában a gyógyüdülés – kezelés a várakozással ellentétben eléggé hátul szerepel, csak a pihenés, üdülés ill. a rokon, barát látogatása motiváció fajlagos költségénél nagyobb.

és az USA előzi meg.

A látogatószámot tekintve az első jelentősebb növekedés 1989-ben következett be, amiben három ország állampolgárai (Jugoszlávia, Lengyelország és a Szovjetunió) játszották a meghatározó szerepet. Emellett a nyugati országokból érkezők száma is növekedett, így lényeges változás a küldő országok struktúrájában nem következett be. Nem mondható el ugyanez az 1990. évi közel 13 milliós növekedésre, amelyben kizárólag két ország részesedett. Jugoszláviából közel 4 millióval, Romániából pedig majd 9 millióval többen érkeztek hozzánk, jelentősen befolyásolva ezzel a küldő országok rangsorát. A további években a 35–40 milliós látogatószám stabilizálódott (lásd 7. tábla).

Ennek a tömegnek azonban aligha van köze a valódi idegenforgalomhoz. Az egyharmada „kiránduló”, további 14%-a tranzitutas. A kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégéjszakák aránya nem éri el a 10%-ot.

A vizsgált időszak utolsó két évében (1995., 1996.) végbement változások az aktív idegenforgalomban már éreztették hatásukat, de jelentőségük a következő években lesz igazán mérhető. Az 1996-ban lebonyolított rendezvénysorozat sikeres volt, a bevételek 31%-os növekedését eredményezte (ez mind ütemében, mind mértékében az időszak legmagasabb növekedése).

Közvetetten ugyan, de hatással lesznek aktív turizmusunk fejlődésére az idegenforgalom szervezeti rendszerében eszközölt változtatások is. Az állami feladatok ellátására kialakult egy munkamegosztás – jól elhatárolt feladatokkal és felelősséggel – az Országos Idegenforgalmi Bizottság és az IKIM Turizmus főosztálya valamint a nemzeti turisztikai marketinggel kapcsolatos operatív feladatokat ellátó Magyar Turizmus RT között.(11)

Biztató az is, hogy olyan alapvető kutatások indultak be, amelyek a turizmus gazdaságban betöltött szere-

7. tábla

A külföldi látogatók száma Magyarországon

(ezer fő)

Küldő országok	1987	1990	1993	1996
Csehszlovákia ¹	4 870 (1)	3 920 (4)	3 058 (5)	4 642 (5)
Ausztria	3 964 (2)	5 153 (3)	5 741 (3)	5 758 (1)
Lengyelország	3 253 (3)	3 790 (5)	755 (7)	640 (9)
NDK és NSZK ²	2 718 (4)	2 632 (6)	4 140 (4)	3 831 (7)
Jugoszlávia ³	2 228 (5)	8 123 (2)	13 715 (1)	5 144 (3)
Bulgária	575 (6)	924 (8)	754 (8)	380 (11)
Szovjetunió ⁴	529 (7)	1 884 (7)	2 704 (6)	5 009 (4)
Románia	421 (8)	9 015 (1)	6 699 (2)	4 365 (6)
Törökország	62 (9)	112 (9)	481 (9)	355 (10)
Hollandország	-	-	-	5 430 (2)
Szlovénia	-	-	-	1 374 (8)
Összesen	17 920	35 553	38 047	36 928
Mindösszesen	18 953	37 008	40 059	39 833

¹ 1990-ben Cseh és Szlovák Köztársaság, 1996-ban Csehország és Szlovákia² 1990-től Németország³ 1993-ban Jugoszlávia utódállamai, 1996-ban Jugoszláv Szocialista Köztársaság⁴ 1993-től a Szovjetunió utódállamai

Forrás: Idegenforgalmi Statisztikai Évkönyvek

pének tisztázásához visznek közelebb, illetve mindenféle turisztikai fejlesztések kiindulópontját képezik. A Turisztikai Célélőirányzatból és PHARE pénzből finanszírozott alap kutatások mellett jelentősnek ítéltetők meg a termékfejlesztéssel, valamint a regionális szervezeti rendszer korszerűsítésével kapcsolatos kutatások is.

Hivatkozások

1. Idegenforgalom gazdaságtana II., a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola tankönyvpótló jegyzete (Írta: dr Tamás György), Budapest 1976.
2. A turizmus távlati fejlesztési koncepciója, Belkereskedelmi Minisztérium, 10.718/1979, Budapest, 1979. május hó.
3. Czeglédi József-Imre János: Turizmus itthon és külföldön, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1989
4. Bóc Imre: Idegenforgalom és valutabevételek, Külgazdaság 1991/6 szám
Szauter István: Vegyes vállalatok az idegenforgalomban, Kereskedelmi Szemle 1990/2.szám
Kovács János: Idegenforgalmunk helyzete, fejlődésének lehetőségei, Kereskedelmi Szemle 1990/5. szám

7. Tasnádi József: A turizmus elméletének és hazai gyakorlatának néhány kérdése, Kereskedelmi Szemle 1991/7. szám
8. Felmért piacok, Turizmus 1994/2 melléklet
9. A turizmus és a gyógyturizmus fejlesztése, Előterjesztés a Kormány részére, Bp. 1993. május hó.
10. Karbuczky Imre: A külföldiek magyarországi költekezése, Kereskedelmi Szemle 1994/12. szám
11. Turizmus Magyarországon, Magyar Turizmus RT 1997

Egyéb irodalom

- KOLACSEK ANDRÁS – BORDA JÓZSEF: Az idegenforgalmi piac, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1974.
LAJTAI JÁNOS: Aktív idegenforgalmunk a statisztikák tükrében, Kereskedelmi Szemle 1988-9-10. szám
LAJTAI JÁNOS: Turizmusunk a rendszerváltás után, Kereskedelmi Szemle 1995/9-10. szám
LENGYEL MÁRTON: A turizmus általános elmélete, VIVA Reklámügynökség, Bp. 1992.

A szerző adjunktus
a PTE KTK Marketing tanszékén